

УДК 330.342:631.16:

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ТА РОЗВИТОК КООПЕРАЦІЇ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ

БОТВИНА Н.О. - к.е.н., доцент, Одеський Міжнародний гуманітарний університет

Постановка проблеми. Розвиток кооперативного руху на селі є важливою складовою аграрних перетворень. Кооперативна ідея знаходить усе більше поширення як в аграрній сфері, так і в сільській місцевості України. Цьому сприяли рішення шерегу правових, організаційних, економічних проблем у розвитку кооперативних та інтеграційних відносин. Нині розвиток кооперації в сільській місцевості відбувається в умовах фінансової нестабільності, погіршення платоспроможності населення.

Водночас, нарощення обсягів аграрного виробництва потребує наявних постійних джерел фінансових ресурсів. Проте аграрна сфера економіки не розглядається банківськими установами як пріоритетна сфера інвестування кредитування, а розвиток системи сільськогосподарської кооперації не є можливим. Дана обставина змушує розробляти заходи фінансової політики активізації та сприяння розвитку кооперації в сільській місцевості.

Стан вивчення проблеми. Серед вітчизняних розробок, присвячених фінансовим проблемам розвитку кооперативного руху в сільській місцевості, слід виділити наукові праці В.А. Борисової, О. Є. Гудзь, М. Ф. Кропивка, Ю.О. Лупенка, М.Й. Маліка, М.І. Могильного, П.Т. Саблука, оскільки автори комплексно розглядають дане питання. Проте варто зауважити, що не всі важелі та інструменти фінансової політики щодо державної підтримки кооперації в сільській місцевості є повністю дослідженими.

Завдання і методика дослідження. Окреслити перспективні напрями вдосконалення фінансової політики в аграрній сфері щодо розвитку кооперації в сільській місцевості та залучення інвестиційних коштів сільськогосподарськими товаровиробниками за підтримки державних програм фінансування через кредитні спілки.

Результати дослідження. Розвиток аграрної сфери економіки вважається надзвичайно важливим для України як аграрної держави. В умовах фінансово-економічної кризи та істотного скорочення обсягів державної підтримки в аграрній сфері економіки України спостерігається суттєве зниження приросту обсягів виробництва та фінансових активів. Водночас, неодноразові спроби представників аграрної сфери створити та розвивати систему сільськогосподарської кооперації для підтримки та забезпечення аграрної сфери економіки фінансовими ресурсами без залучення до цього процесу банківських установ нині не мають успіху, оскільки недосконалість діючого нормативно-правового поля не дає можливості визнання даних утворень як неприбуткових організацій і має на меті оподаткувати отримані такими організаціями доходи, що, в свою чергу, приводить до значного здорожчання даного джерела кредитно-фінансових активів. В умовах недостатнього фінансування провадження інноваційних технологій у процесі своєї діяльності сільськогосподарські товаровиробники зазнають значних втрат вирощених культур та виробленої продукції. Варто зазначити, що в структурі аграрної

сфери значну частину займають середні та малі суб'єкти господарювання – приватні фермерські господарства, які орієнтовані, перш за все, на задоволення потреб внутрішнього ринку.

Нині в Україні, в сільській місцевості, найбільшого поширення набули три типи кооперації: спеціалізовані (заготівля, переробка, маркетинг сільськогосподарської продукції, матеріально-технологічне, інформаційно-консультаційне обслуговування, кредитні спілки); багатофункціональні кооперативи і агроторгові будинки, які в силу особливостей своєї комерційної діяльності втратили кооперативну суть, оскільки обслуговуючі кооперативи орієнтовані не на отримання прибутку, а на якісне обслуговування своїх клієнтів-власників для забезпечення їх прибуткової діяльності шляхом обслуговування за цінами, максимально наближеним до собівартості.

В Україні налічується 645 діючих обслуговуючих кооперативів. Обслуговуюча кооперація на селі розвивається досить нерівномірно. Якщо в Житомирській обл. діє 97 обслуговуючих кооперативів, у Вінницькій обл. - 76, АР Крим - 45, то в Тернопільській обл. - 5, Донецької обл. - 5, Чернігівської обл. - 12. З діючих кооперативів 43% – багатофункціональні (займаються одночасно багатьма видами діяльності) і лише 7% – переробні і 2% постачальницькі. Проте частина з них працює з порушеннями кооперативних принципів, а інша частина лише формально може належати до кооперативів.

Можна констатувати, що в останні 2-3 роки активізувалася фінансова політика держави, спрямована на розвиток кооперації в сільській місцевості. У 2007 році на її розвиток (придбання кооперативами техніки, устаткування та інших засобів виробництва) виділено 35 млн. грн. бюджетних коштів.

Однак недосконале нормативно-правове поле в частині визначення неприбуткового характеру сільськогосподарських кооперативів, відсутність загальновизнаних методологічних позицій розуміння суті сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу стала гальмом розвитку кооперативного руху на селі.

Нині система кредитної кооперації в Україні є однорівневою. У сучасних умовах в Україні фундаменту для формування кооперативних банків ще не створено - кредитні кооперативи відсутні, а кредитні спілки ще недостатньо розвинені. Крім того, кредитні спілки організаційно розсіяні і виконують обмежений спектр фінансових операцій.

Через нерозвиненість кооперативної кредитної системи частка цього сектора кредитного ринку залишається дуже низькою. Останні роки кредити кредитних спілок складають не більше 6% обсягу залучених грошових ресурсів і не більше 8% кредитних [4]. Хоча необхідно зазначити, що кредитна кооперація в Україні в останні роки стрімко розвивається.

Водночас, розподіл кредитних спілок за регіонами України нерівномірний. Лідерами за кількістю кредитних спілок є Центральний (243 КС) і Західний (181 КС) регіони, за розмірами активів - Центральний (499 млн. грн) і Південний (363 млн. грн.) регіони України.

У структурі кредитів, виданих кредитними спілками за термінами погашення, найбільшу частку складають середньострокові кредити від 3 до 12 міс. і довгострокові кредити від 12 міс. (74,6% і 22,9% відповідно), найменшу частку (2,5%) - короткострокові кредити до 3 міс [3].

У кредитному портфелі кредити структуруються таким чином - 51,9% - споживчі кредити; 24,5% - комерційні кредити (для здійснення господарської діяльності); 12,9% - кредити на інші потреби; 7,3% - кредити, надані на придбання,

будівництво, ремонт житла; 3,4% - кредити, надані на ведення фермерських та особистих селянських господарств.

Аналіз світового досвіду залучення фінансових активів через систему кредитної кооперації свідчить про значну ефективність проведення даної політики в Німеччині, США, Канаді, Австралії. В Україні система кредитної кооперації є недостатньо розвинутою, розгалуженою, хоча і представлена в усіх регіонах держави. Оскільки 31,4%, що становить 14 396,3 тисяч осіб, населення України проживає у сільській місцевості – значна частина кредитних спілок орієнтована на задоволення саме їх потреб, зокрема у наданні кредитів на розвиток та модернізацію фермерських господарств [7].

Проте, система кредитних спілок розгалужена нерівномірно, кількість осередків та філій не є достатньою, а обсяг наявних фінансових ресурсів не дає змоги кредитним спілкам задовольнити потреби сільськогосподарських товаровиробників у фінансових ресурсах.

Аналіз ринку кредитної кооперації України свідчить про більшу ефективність діяльності кредитних спілок з меншим територіальним охопленням, проте з більшою кількістю філій, відділень та осередків, оскільки кредитні спілки, створені за даним принципом, більш орієнтовані на задоволення потреб у фінансових ресурсах конкретних регіонів. Прикладом ефективності розвитку кредитної спілки у даному напрямі є кредитна спілка «Снятинська» у Івано-Франківській області. Кредитна спілка «Снятинська» створила в самому місті та в Снятинському районі три відділення та чотири осередки. Основним принципом діяльності даної кредитної спілки є орієнтація на залучення до членства сільського населення, адже ідея кооперації – це ідея об'єднання сільських мешканців шляхом активної інформативної роботи. За підсумками 2009 року кількість членів кредитної спілки зросла на 850 осіб на тлі загального зменшення кількості членів кредитних спілок по всій Україні.

Збільшення залучень фінансових активів сільськогосподарськими товаровиробниками можливе за рахунок упровадження державних програм:

1. Заохочення розвитку кредитних спілок у межах конкретних територій шляхом законодавчого обмеження створення кредитних спілок на базі всеукраїнських організацій.

2. Упровадження державних цільових програм кредитування приватних фермерських господарств через систему кредитних спілок, оскільки власних фінансових ресурсів, що формуються за рахунок внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки, недостатньо для забезпечення потреб сільськогосподарських товаровиробників у кредитних коштах. Функціонування таких програм забезпечується за рахунок надання доступу кредитним спілкам до постійно наявних та доступних фінансових ресурсів з подальшим їх використанням в якості джерел надання кредитів членам кредитних спілок – власникам приватних сільськогосподарських підприємств. Практика діяльності кредитних спілок протягом останніх двох років довела необхідність залучення в якості джерел кредитних ресурсів інших коштів, окрім внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки. Джерелами таких ресурсів мають стати державні цільові програми кредитування сільського господарства через кредитні спілки. Проведення таких програм дає змогу забезпечити грошовими коштами у вигляді кредитів більшу кількість суб'єктів господарювання та одночасно підтримати ліквідність та забезпечити стабільність розвитку ринку кредитних спілок.

3. Поновлення державних цільових програм компенсації частини процентних ставок за короткостроковими та середньостроковими кредитами, отриманими особистими селянськими, фермерськими господарствами та сільськогосподарськими підприємствами, оскільки короткострокові та середньострокові кредити складають 75% загальної кількості наданих у даній сфері кредитів. Важливим є розробка цільових програм за короткостроковими та середньостроковими кредитами, наданими саме кредитними спілками, оскільки банки не зацікавлені у нарощуванні обсягів кредитування суб'єктів аграрного сектора економіки через підвищений ризик даних операцій. Програма компенсації частини процентної ставки за короткостроковими та середньостроковими кредитами, отриманими особистими селянськими, фермерськими господарствами та сільськогосподарськими підприємствами, що діяла до кінця 2008 року, згідно з «Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових та середньострокових кредитів», затвердженим Постановою №259 Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2007 року [13], не була достатньо ефективною та не стимулювала кредитні спілки до кредитування аграрного сектора економіки, оскільки, з одного боку, містила значні обмеження щодо цільового використання кредитних ресурсів, а саме: зобов'язувала позичальників витратити кошти виключно на закупівлю паливно-мастильних матеріалів, кормів, ветеринарних препаратів, мінеральних добрив, засобів захисту рослин, насіння, молодняку сільськогосподарських тварин, птиці, яєць для інкубації сільськогосподарського інвентарю, закупівля запасних частин для ремонту сільськогосподарської і зрошувальної техніки та обладнання; оплату послуг за виконані ремонтні роботи, енергоносії; здійснення платежів фінансового лізингу та страхових платежів; а, з іншого боку, встановлювала обмеження максимальної ставки за кредитом у розмірі 18%, що робить надання такого кредиту не вигідним для кредитної спілки. Проте, незважаючи на недоліки програми протягом строку її упровадження, кількість кредитів, наданих кредитними спілками приватним фермерським господарствам, зросла з 2,8% по 5,0% від загального обсягу кредитного портфеля. Поновлені програми державної компенсації частини процентних ставок за кредитами сільськогосподарських виробників мають розширити спектр цільового використання коштів та стати більш ефективними шляхом надання компенсацій за кредитами, отриманими виключно на розвиток найбільш пріоритетних для країни галузей аграрного сектора.

Підвищенню ефективності визначених державних цільових програм фінансування інноваційної діяльності в аграрній сфері сприятиме створення дворівневої системи кредитної кооперації в Україні, перший рівень якої формуватимуть об'єднані кредитні спілки, кредитні спілки та осередки, філії, відділення кредитних спілок, через які і буде реалізовано державні цільові програми.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що значною перешкодою для функціонування кредитних спілок та створення повноцінної кооперативної кредитної системи в Україні є: недостатня розвиненість кредитних спілок як за кількістю, так і за якістю, їх фінансова малопотужність.

Суттєвою проблемою розвитку кредитної кооперації є відсутність чіткого контролю з боку держави за діяльністю кредитних спілок та законодавче забезпечення захисту їх членів [7]. Зараз відсутність якісного регулювання розвитку кредитних спілок, доступу більшості членів і засновників до своєчасної та достовірної інформації про їх діяльність приводить до непоодиноких випадків викорис-

тання оборотних коштів спілок для особистого збагачення її керівництва, створення «фінансових пірамід», що значною мірою дискредитує ідею кредитної кооперації в Україні і не сприяє її ефективному розвитку і широкому поширенню.

Серед переліку інших проблем потрібно виділити нерозуміння частиною населення призначення і принципів діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, що приводить до поширення псевдокооперативів. Тому формування кооперативних структур не відповідає потребам їх засновників і потенційним можливостям аграрного виробництва. Потребує розробки механізм державної підтримки кооперації, вирішення кадрових питань, якості продукції, конкурентоспроможності і т.д.

Висновки та пропозиції. Нині у більшості розвинених країн сільськогосподарські кооперативи – це найбільш масова економічна організація фермерів. Кооперативний рух у Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії, Нідерландах і Японії характеризується практично стовідсотковим охопленням сільськогосподарського населення. У Франції та ФРН кооперативи об'єднують не менше вісімдесяти відсотків усіх сільських підприємств [6].

У сучасній структурі сільськогосподарської кооперації можна виділити об'єднання з переробки і збуту сільськогосподарської продукції, постачання засобами виробництва, кредитуванню, виробничому обслуговуванню, а також кооперативи у сфері виробництва. У більшості розвинених країн значні позиції належать кооперації на стику сільського господарства з суміжними галузями економіки [12]. У низці випадків кооперативи організують переробку і збут спеціалізованої продукції, що йде як на внутрішній ринок, так і на зовнішній, створюючи відповідні виробничо-збутові системи. У шерезі країн кооперативам належить істотна роль у постачанні фермерів насінням. Наприклад, у Данії на їх частку припадає 35% поставок усього насіннєвого матеріалу, в Ірландії - 55%, у США - 15%, у Франції - 73% [15].

Слід зазначити, що в сучасних умовах для кооперативного руху характерні тенденції до диверсифікації діяльності кооперативів різних видів, до поглиблення зв'язків між ними, поєднанню в рамках однієї кооперативної організації кількох функцій з економічного обслуговування фермерських господарств. Наприклад, у Німеччині близько 60% кредитних кооперативів одночасно займаються збутовими та постачальними операціями [5]. У всіх розвинених країнах кооперативи здійснюють широку консультативно-інформаційну діяльність на базі використання розгалуженої мережі установ і служб, пов'язаних з науково-дослідною роботою, упровадженням досягнень науки у виробничу практику.

Діючи в інтересах своїх членів, сільськогосподарські кооперативи сприяють прискоренню темпів індустріалізації сільського господарства [8]. Крім того, розвиваючи зв'язку сільського господарства з суміжними галузями, кооперативи тим самим найбільш рентабельно використовують акумульовані ними фінансові ресурси, що сприяє зміцненню їх позицій у боротьбі з лихварським і посередницьким капіталом.

Запропоновані заходи в площині вдосконалення механізму державних програм залучення кредитних ресурсів сільськогосподарськими товаровиробниками через кредитні спілки дасть змогу досягти таких результатів:

забезпечити більшу кількість суб'єктів аграрної сфери доступними фінансовими ресурсами у вигляді пільгових кредитів;

стимулювати розвиток пріоритетних для держави галузей аграрного виробництва;

збільшити інвестиційну привабливість сільськогосподарських товаровиробників;

стабілізувати розвиток системи кредитних спілок України та підтримати її ліквідність.

Перспективи подальших досліджень. Усі зазначені труднощі розвитку кооперації в Україну неможливо усунути без чітко визначеної фінансової політики у сфері розвитку кооперації в сільській місцевості, яка враховувала б особливості розвитку сільськогосподарського виробництва і сприяла підвищенню його ефективності шляхом створення кооперативних структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Афанасьев В. Кооперация и интеграция в аграрном секторе // Экономика сельского хозяйства России. — 1997. — №2. — С. 4.
2. Бабенко С. Г. Трансформація кооперативних систем у перехідній економіці: Монографія / Бабенко С. Г. - Київ: видавництво «Наукова думка», 2004. – 332с.
3. Бюлетень кредитних спілок України / Національна асоціація кредитних спілок України. 2010. №3-4 (31-32). – С. 6-15.
4. Бюлетень кредитних спілок України. 2010. №10, - 64 с.
5. Гудзь О. Є., Лайко П.А., Алексійчук В.М., Лайко Г.П. Кредитування малих та середніх підприємств у сільській місцевості через кооперативну кредитну систему з урахуванням досвіду держав – членів ЄС // Облік і фінанси АПК. – 2005 р. - № 3. – с. 31 – 44.
6. Гудзь О.Є. Кредитна кооперація // Теорія і практика ринків. – 2009 р. – № 1–2. – с. 95 – 102.
7. Гудзь О.Є. Передумови створення кооперативних банків та розробка регуляторного середовища для їх функціонування//Державне регулювання аграрних ринків: проблеми та напрями вдосконалення /За ред. Осташко Т.О. – Львів: НВФ „Українські технології, 2009 – 288 с. – с. 200 – 222
8. Гудзь О.Є., Дем'яненко М.Я., Алексійчук В.М. Концепція розвитку кредитної кооперації в сільській місцевості. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 14 с.
9. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України: Діяльність Держфінпослуг. Річні звіти Держфінпослуг. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/742.html>.
10. Закон України «Про кредитні спілки» / Верховна Рада України – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2010р. – 18с. (Бібліотека офіційних видань).
11. Матеріали з'їзду Всесвітньої ради кредитних спілок, 12 липня 2010 р. ін форм. бюл. – W.: WOCCU, 2010. – 60с.
12. Негру-Водэ А.С. Межхозяйственная кооперация: опыт и проблемы. - М.: Колос, 1975. - 224 с.
13. Постановою №259 «Про порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових та середньострокових кредитів»: станом на 21 лютого 2007 р. / Кабінет Міністрів України – Офіц. вид. – К.: 2007р. – 10с. (Бібліотека офіційних видань).
14. Пустуев А.Л. Зарубежный и отечественный опыт сельскохозяйственной кооперации. - Екатеринбург: УрГСХА, 1998. -120 с.

15. Стародубова Л. В. Международный опыт возникновения и развития сельскохозяйственной кооперации //Материалы научных трудов института послевузовского профессионального образования СГА. - М., 2003. - С. 126-128.

УДК 338.43 (477)

УПРАВЛІННЯ ПТАХІВНИЧИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ: ОБҐРУНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АМОРТИЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПТИЦІ

*БУЖИН О.А. – д.е.н., доцент, Кременчуцький університет економіки,
інформаційних технологій і управління*

Постановка проблеми. Вибір методу нарахування амортизації є елементом облікової політики підприємства. Який метод нарахування амортизації обрати – це одне із головних питань облікової політики підприємства. За допомогою амортизації основних засобів регулюється швидкість обороту та інтенсифікується процес їх відтворення, здійснюється технічна і виробнича політика на підприємстві. Аналізуючи останні дослідження і публікації, можна звернути увагу на те, що питання амортизації перейшло у площину активного публічного обговорення. Виходячи з теоретичних та методологічних аспектів, акцентується увага на тому, що трансформація економіки України в напрямі повнішого застосування принципів і виконання вимог ринку спрямована на забезпечення обґрунтованого відтворення засобів життєдіяльності людини. Вона охопила всі сфери економічного життя підприємницьких структур, включаючи інвестиційний його аспект. Разом з тим, реалізація заходів щодо повнішого застосування ринкових принципів засвідчила, що проблеми управління інвестиціями в основний капітал, бухгалтерського обліку відтворення основних засобів, їх зносу та амортизації розв'язуються незадовільно [1]. Класифікація основних засобів у тваринництві, як основних біологічних засобів, була застарілою за формою і за змістом, а отже, і методика їх амортизації частково не відповідала сучасним потребам. В обороті вартості основних засобів специфічним є оборот вартості стада дорослих продуктивних тварин, оскільки амортизаційні відрахування на них не нараховували, а оборот вартості основного стада пов'язаний з переводом молодняку з оборотних засобів в основні та вибраковкою тварин з основного стада. Класифікація основних засобів у тваринництві, як багатопрофільної галузі сільського господарства, потребувала вдосконалення як через змістовне розширення, так і за рахунок конкретизації через введення видової класифікації. Ураховуючи видові особливості тваринництва, рекомендувалось відійти від вартісних показників і часових обмежень при віднесенні тварин певних видів до основних засобів [2]. Запропоновано при амортизації худоби використовувати за сутністю прямолінійний метод, що дозволить сільськогосподарським підприємствам більш точно визначати суму нарахованої амортизації, яку можна спрямувати на відтворення основних засобів залежно від об'єктів обліку [3]. З метою удосконалення амортизаційної системи у сільському господарстві підкреслювалась необхідність внесення змін і в План розрахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій